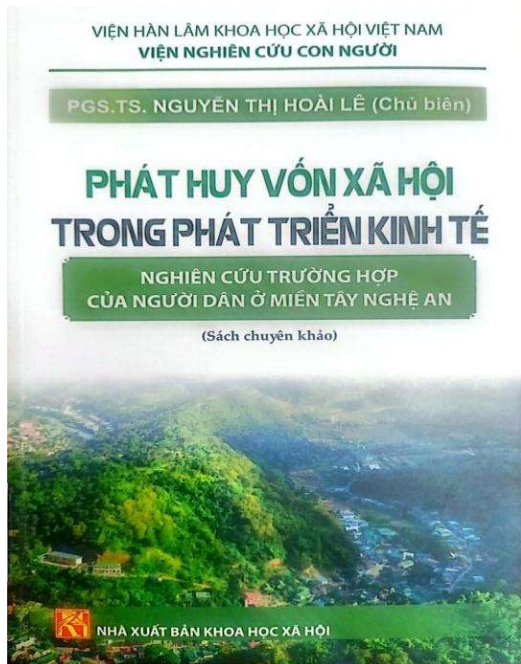

PHÁT HUY VỐN XÃ HỘI TRONG
PHÁT TRIỂN KINH TẾ: NGHIÊN CỨU TRƯỜNG HỢP
CỦA NGƯỜI DÂN Ở MIỀN TÂY NGHỆ AN

PGS.TS. Nguyễn Thị Hoài Lê (chủ biên). - H. : Nxb Khoa học xã hội, 2023. - 323 tr.

Tại sao cùng trong một vùng miền nhưng cộng đồng này lại giao thương buôn bán mạnh hơn cộng đồng khác? Tại sao tập quán sinh hoạt, văn hóa thôn bản khá tương đồng nhưng nơi này mức độ phát triển con người lại cao hơn nơi khác? Các cấp chính quyền với các nỗ lực thay đổi chính sách, quản trị sẽ ảnh hưởng như thế nào tới mạng lưới, lòng tin và thể chế tại địa phương? Với một nền kinh tế hoạt động dựa trên mạng lưới và đang hội nhập như Việt Nam, thì vốn xã hội ở nông thôn liệu có thể trở thành động lực để phát triển kinh tế? Những câu hỏi này có thể được giải đáp khi coi vốn xã hội như là một nguồn nội lực để tác động tích cực tới phát triển kinh tế.

Miền Tây tỉnh Nghệ An, một đại diện tiêu biểu cho vùng nông thôn với nhiều

nhóm DTTS khác nhau cùng sinh sống, nơi đây cũng còn nhiều xã đang thuộc diện khó khăn với tỉ lệ hộ nghèo còn cao cho nên việc nâng cao vai trò của vốn xã hội trong phát triển kinh tế của người dân ở đây có ý nghĩa quan trọng. Cuốn sách: *Phát huy vốn xã hội trong phát triển kinh tế: nghiên cứu trường hợp của người dân miền Tây tỉnh Nghệ An* không chỉ cung cấp luận cứ khoa học nhằm xây dựng thể chế cũng như môi trường tốt nhất cho phát huy các nguồn lực tại địa phương, mà còn giúp bản thân các doanh nghiệp và người dân nhận thức đúng hơn về vai trò quan trọng của các mạng lưới quan hệ, của các giá trị bên trong cộng đồng như lòng tin, sự chia sẻ, v.v. cho mục tiêu phát triển kinh tế. Đây còn là bài học kinh nghiệm mà các địa phương khác có thể tham khảo để tổng hợp các nguồn lực đáp ứng các yêu cầu trong tiến trình phát triển kinh tế cho địa phương mình trong dài hạn.

Ngoài phần mở đầu, danh mục tài liệu tham khảo và các bảng biểu phụ lục, nội dung cuốn sách được giới thiệu tập trung trong bốn chương.

Chương 1. Nghiên cứu vốn xã hội và vai trò của vốn xã hội đối với phát triển kinh tế. Trong chương này, nhóm tác giả trình bày đôi nét nội hàm vốn xã hội, các chỉ báo vốn xã hội, các nhân tố ảnh hưởng đến vốn xã hội; vai trò của vốn xã hội đối với sự phát triển kinh tế; đôi nét về địa bàn nghiên cứu, cách tiếp cận nghiên cứu vốn xã hội ở vùng miền Tây Nghệ An.

Trên cơ sở nghiên cứu quan điểm lí thuyết của ba nhà nghiên cứu tiêu biểu là Pierre Bourdieu, James Coleman, Robert D. Putnam và một số nhà nghiên cứu khác, nhóm tác giả chỉ ra một số điểm chung, cốt lõi trong nội hàm khái niệm vốn xã hội, bao gồm: “1/ đều liên kết các lĩnh vực kinh tế, xã hội và chính trị và mặc nhiên thừa nhận rằng các mối quan hệ xã hội ảnh hưởng đến cách thức vận hành của thị trường và nhà nước; 2/ đều tập trung vào các mối quan hệ và cách thức mà các mối quan hệ giúp cho sự ổn định, đáng tin cậy giữa các thành viên nhằm nâng cao hiệu lực và hiệu quả của cả hành động cũng như sự tương tác của tập thể và cá nhân như các mối quan hệ và sự kết nối, sự tin tưởng, sự tham gia của cộng đồng và các hoạt động tình nguyện và chuẩn mực công dân, chuẩn mực và giá trị chung; 3/ đều giả định rằng vốn xã hội có thể được tăng cường và quá trình này cần có nguồn lực” [tr. 82].

Các chỉ báo vốn xã hội được khái quát các cấp độ khác nhau. Ở cấp vĩ mô, chỉ báo này gồm hai nhóm chính là các quy định pháp luật, chính sách, thể chế và niềm tin vào thể chế. Ở cấp độ vi mô, vốn xã hội được phản ánh trên ba chiều cạnh: mạng lưới cá nhân, mạng lưới tập thể mà cá nhân đó có thể tham gia vào, niềm tin và các chuẩn mực xã hội chung.

Trong nghiên cứu cụ thể tại Nghệ An, xuất phát từ quan điểm cấu trúc xã hội, nhóm tác giả xem xét vốn xã hội đối với sự phát triển kinh tế của người dân ở vùng miền Tây Nghệ An chủ yếu từ góc độ vi mô, bao gồm: vốn xã hội mang tính cấu trúc, vốn xã hội mang tính nhận thức và vốn xã hội mang tính quan hệ. Các khía cạnh được xem xét trong mạng lưới xã hội bao gồm số lượng và chất lượng của các mối quan hệ thể hiện ở sự hình thành, kết nối, duy trì các quan hệ, sự gắn bó, tin cậy, cam kết, quan hệ có đi có lại, sự đầu tư và tham gia vào các mạng lưới xã hội để khai thác các nguồn lực nhằm thúc đẩy phát triển kinh tế.

Chương 2. Thực trạng vốn xã hội và các yếu tố ảnh hưởng đến vốn xã hội ở vùng miền Tây Nghệ An. Thông qua kết quả khảo sát thực địa tại 3 huyện Kỳ Sơn, Con Cuông và Quế Phong, nhóm tác giả đã phân tích, đánh giá thực trạng vốn xã hội của người dân miền Tây Nghệ An trên các khía cạnh: mạng lưới xã hội; mức độ duy trì sự kết nối và tham gia vào mạng lưới xã hội của người dân; niềm tin và các giá trị cùng chia sẻ. Nhóm tác giả cũng đi sâu phân tích thực trạng các chính sách và chương trình của tỉnh Nghệ An về phát triển kinh tế - xã hội và các tác động của nó đến vốn xã hội của người dân miền Tây Nghệ An; Các yếu tố ảnh hưởng đến vốn xã hội của người dân tại đây cũng được phân tích bao gồm yếu tố cá nhân, yếu tố cơ sở hạ tầng và yếu tố văn hóa - xã hội.

Từ kết quả khảo sát thu được, nhóm tác giả cho rằng “vốn xã hội của người dân là khá yếu, tương đối co cụm..., niềm tin và các giá trị được chia sẻ cũng chủ yếu trong họ hàng, dòng tộc và người quen biết. Người dân chủ yếu tham gia vào mạng lưới chính thức ở địa phương... chưa có nhiều người dân có các mối quan hệ khác, nhất là các quan hệ hỗ trợ cho hoạt động phát triển sản xuất” [tr. 183].

Đi sâu phân tích, nhóm nghiên cứu cho rằng nam giới có mạng lưới xã hội rộng hơn nữ giới, tỉ lệ nam giới tham gia các hội, đặc biệt các hội phi chính thức cao hơn

nữ giới; không có nhiều sự khác biệt giữa các dân tộc cũng như trình độ học vấn trong việc tham gia vào mạng lưới xã hội chính thức mà chỉ có khác biệt khi tham gia mạng lưới phi chính thức; một số nhóm dân tộc có vốn xã hội yếu hơn. Các yếu tố cơ sở hạ tầng là nhân tố có ảnh hưởng tỉ lệ thuận với sự tham gia của người dân vào các mạng lưới. Một số nét văn hóa như truyền thống đoàn kết, tính cố kết cộng đồng, truyền thống học hành v.v.. góp phần vào việc hình thành, nuôi dưỡng và mở rộng vốn xã hội của người dân, tuy nhiên tính cố kết dòng họ lại là rào cản trong việc mở rộng vốn xã hội của người dân tộc thiểu số ở đây.

Chương 3. Vai trò của vốn xã hội đối với phát triển kinh tế ở miền Tây Nghệ An.

Vai trò này được thể hiện trên các bình diện thu nhập, việc làm và việc tiếp cận các nguồn lực kinh tế của người dân ở vùng miền Tây Nghệ An. Sử dụng phương pháp hồi quy OLS-Ordinary Least Square để phân tích dữ liệu thu thập nhằm đánh giá mức độ ảnh hưởng của vốn xã hội đến phát triển kinh tế của người dân, kết quả cho thấy: “Các yếu tố vốn xã hội không có tác động có ý nghĩa thống kê đến thu nhập của người dân” [tr. 192] mà nguyên nhân được nhóm tác giả cho rằng do vốn xã hội của người dân tại đây chưa cao, họ chưa nhận thức được tầm quan trọng của vốn xã hội và chưa chủ động gây dựng hay phát huy để phát triển kinh tế. Tuy nhiên, khi xem xét từng chiều cạnh cụ thể, yếu tố mở rộng mạng lưới liên kết, niềm tin, tiếp cận với các nguồn thông tin được đánh giá là hữu ích, có tác động tích cực đến phát triển kinh tế. Đặc biệt là nghiên cứu chỉ ra việc tham gia hội kinh tế tự nguyện lại có tác động tiêu cực đến phát triển kinh tế, nhóm tác giả cho rằng khi tham gia hội này rồi người dân lại thấy không cần thiết phải mở rộng thêm các hội nhóm khác [tr. 206].

Chương 4. Các giải pháp nhằm phát huy vốn xã hội nhằm mục tiêu phát triển kinh tế của người dân miền Tây Nghệ An. Trên cơ sở nêu quan điểm về việc đề xuất các giải pháp, phân tích cơ sở và bối cảnh xây dựng giải pháp, nhóm tác giả đề ra ba nhóm giải pháp nhằm phát huy vốn xã hội cho phát triển kinh tế vùng miền Tây Nghệ An, bao gồm nhóm giải pháp liên quan việc xây dựng chính sách, nhóm giải pháp đối với chính quyền các cấp và nhóm giải pháp cho cộng đồng. Ngoài ra, nhóm tác giả cũng khuyến nghị giải pháp hạn chế các tác động tiêu cực đến phát triển kinh tế và nhấn mạnh tầm quan trọng cũng như nâng cao vai trò của phụ nữ, hướng tới xóa bỏ bất bình đẳng giới trong phát triển kinh tế.

Cuốn sách là kết quả nghiên cứu hợp tác giữa Viện Hàn lâm Khoa học xã hội Việt Nam và Sở Khoa học và Công nghệ tỉnh Nghệ An, thuộc chương trình nghiên cứu trọng điểm cấp Bộ “Chương trình khoa học xã hội và nhân văn phục vụ phát triển nhanh và bền vững kinh tế - xã hội tại địa phương”. Với nhiều thông tin cả về lý luận và thực tiễn, đây là tài liệu tham khảo hữu ích cho các nhà nghiên cứu, hoạch định chính sách và những ai quan tâm đến phát triển con người, kinh tế xã hội cho người dân nói chung và những vùng đặc thù nói riêng.

Xin trân trọng giới thiệu cùng bạn đọc.

Thu Hà